

JOKO LINGVISTIN NOJATUOLI JOUTAISI KAATOPAIKALLE? INTROSPEKTIOLINGVISTIIKAN ASEMASTA KOGNITIIVISESSA KIELITIETEESSÄ*

TUOMAS HUUMO

Tiivistelmä. Etenkin ei-formalistisessa kielitieteessä on viime aikoina saanut kasvavaa kannatusta näkemys, jonka mukaan kielentutkimuksen tulisi perustua ennen kaikkea aidon kielenkäytön tarkasteluun. Klassinen tapa pohjata argumentaatio tutkijan itse tuottamiin esimerkkeihin eli ns. *laboratoriolauseisiin* on samalla joutunut kritiikin kohteeksi. Tällaista leikillisesti joskus *nojatuolilingvistiikaksi* kutsuttua tutkimusta on yritetty leimata vanhanaikaiseksi. Irrallisia laboratoriolauseita on moitittu niiden mielivaltaisuudesta, epäluontevuudesta ja kontekstittomuudesta sekä siitä, että ne usein poikkeavat aidossa kielenkäytössä esiintyvistä ilmauksista. Kirjoituksessani tarkastelen kahta aihepiiriin liittyvää keskustelupuheenvuoroa ja näiden kautta aiheesta kognitiivisen kielitieteen piirissä käynnissä olevaa keskustelua. Keskustelussa on yhtäältä esitetty vaatimuksia tutkimuksen viemisestä yhä enemmän empiiriseen suuntaan, toisaalta puolustettu laboratoriolauseita ja niiden avulla tapahtuvaa, tutkijan oman kielitajun käyttöön eli *introspektioon* perustuvaa tutkimusta. Koska kritiikin kohteena on juuri introspektiometodi, tarkastelen kirjoituksessani laajemmin introspektion puolesta ja sitä vastaan esitettyjä argumentteja. Lopuksi pohdin itse tuotettujen lauseiden avulla operoivan kielentutkimuksen vahvuuksia ja heikkouksia.

Avainsanat: korpustutkimus, introspektio, empiria, kognitiivinen kielitiede

1. Taustaa

Viime vuosikymmenellä vauhtiin päässyt ja edelleen jatkuva tietotekniikan vallankumous on mullistanut myös kielentutkimuksen. Tutkijoiden käyttöön on tullut yhä tehokkaampia tietokoneita ja yhä suurempia tietokonekoodattuja aineistoja, joista tarkastelun kohteena olevat ainekset voidaan etsiä automaattisesti. Kehitys koskee niin puhutun kuin kirjoitetun kielen

* Tätä tutkimusta on rahoittanut Viron Tiedesäätiö (Eesti Teadusfond, grant 7552).

tutkimusta ja jälkimmäisen osalta sekä menneiden aikojen että nykyisen kirjakielen aineistoja. Aineistojen saatavuus ja käyttökelpoisuus on paitsi helpottanut tutkijain työtä myös lisännyt aineistojen käyttöä tutkimuksissa. Vaikka esimerkiksi suomen kieliopin tutkimuksessa aineistoja on käytetty hyödyksi aiempinakin vuosikymmeninä, niiden käyttö ja tutkimusten perustaminen niihin on selvästi lisääntynyt viime vuosina. Esimerkiksi sopii hiljattain ilmestynyt Iso suomen kielioppi (Hakulinen ym. 2004), joka hyödyntää laajoja tekstikorpuksia ja sisältää myös niiden avulla saatuja uusia tutkimustuloksia vaikkei varsinainen korpustutkimus olekaan. Myös suomen kielen väitöskirjat perustuvat nykyään lähes aina aineistoihin. Pelkästään tutkijan itse tuottamilla esimerkeillä operoivat väitöskirjat ovat fennistiikassa varsin harvinaisia.

Vaikka aineistojen käyttö on fennistiikassa tietokoneiden myötä monipuolistunut ja systemaattistunut, ei varsinaisesta vallankumouksesta voi puhua. Kuten edellä totesin, suomen kielen tutkimus on vanhastaankin käyttänyt runsaasti aineistoja. Fennistiikan voimavaroja on käytetty laajojen aineistojen kokoamiseen, mistä tunnettu esimerkki ovat 1900-luvun puolenvälin jälkeen toteutetut murteenkeruuhankkeet. Fennistiikkaa on tästä syystä myös arvosteltu liiallisesta keskittymisestä aineistojen keruuseen sen sijaan, että olisi tehty teorialähtöisempää tutkimusta (Karlsson 1975).

Myös suomen kieliopin tutkimus on perinteiltään vahvasti aineistopohjaista. Ison suomen kieliopin edeltäjä, Aarni Penttilän Suomen kielioppi (1963) perustui sekin laajoihin aineistoihin, joihin kuului lähinnä suomalaista kaunokirjallisuutta. Fennistiikan kannalta tietojenkäsittelyn vallankumous on näin ollen merkinnyt enemmänkin aineistojen käytön helpottumista ja tutkimuksen systemaattistumista kuin laadullista siirtymää aineistopohjaisen tutkimuksen pariin.

Myös itse keksittyihin esimerkkeihin eli ns. laboratoriolauseisiin perustuvaa tutkimusta fennistiikassa on tehty, mutta se on useimmiten ollut vähemmistönä. Tyypillistä on myös ollut käyttää argumentoinnin tukena sekä aineistoista poimittuja esimerkkejä että laboratoriolauseita. Vahvimmin laboratoriolauseisiin ja niiden muunteluun nojautui transformaatioteoriaan pohjautunut tutkimus, joka fennistiikassa kuitenkin jäi ohimeneväksi 1970-luvun ilmiöksi. Tämän suunnan tärkein ja kestävin saavutus on epäilemättä Auli Hakulisen ja Fred Karlssonin (1979) Nykysuomen lauseoppia -teos.

Fennistiikkaan nähden hyvin erilainen tilanne on vallinnut kielitieteessä „suurella maailmassa”, etenkin angloamerikkalaisissa maissa, joissa 1960-luvulla tapahtuneen generatiivisen vallankumouksen myötä kieliopin tutkimus alkoi operoida yksinomaan laboratoriolauseilla. Menettelyn perustana oli tutkijan asema kielensä syntyperäisenä äidinkielenä puhujana, joka saattoi *kompetenssinsa* varassa tuottaa esimerkkejä ja arvioida mm. niiden kielenmukaisuutta (ks. Chomsky 1965). Laboratoriolauseiden käytön ei siis ajateltu jollain tavoin korvaavan aidon kielenkäytön tutkimista, vaan aidon kielenkäytön tutkimiseen suhtauduttiin periaatteessa toisarvoisena asiana. Kielen käyttö nähtiin *performanssina*, jossa esiintyy mm. sellaisia häiriötekijöitä kuin redundanssi, toisto, epäröinti ja suoranaiset kielivirheet. Kielen systeemin ja käytön erottaminen toisistaan ja päähuomion keskittäminen edelliseen ei sinänsä ollut mikään generativismin uudennos. Olihan jo de Saussuren tekemä jako kielisysteemiin (*langue*) ja puheen (*parole*) välillä tuominut kielenkäytön kielisysteemiin nähden toissijaiseksi ilmiöksi. Niinpä aidon kielenkäytön tutkimus jäi angloamerikkalaisen lingvistiikan valtavirrassa, etenkin kieliopin tutkimuksessa, pitkäksi aikaa toissijaiseen asemaan.

Käytäntöä alkoivat vähitellen arvostella funktionalistinen ja sittemmin myös kognitiivinen kielentutkimus. Nämä suunnat esittivät, että kielisysteemi *perustuu* kielenkäyttöön ja käyttötilanteen vaatimuksiin ja että systeemi muuttuu käytön myötä. Käyttö nostettiin nyt toissijaisen ilmiön asemasta keskeisen huomion kohteeksi, tärkeäksi tutkimuskohteeksi kielisysteemin rinnalle ja jopa sen yläpuolelle. Koska systeemi riippui käytöstä, oli käyttöä syytä tutkia ja siihen oli syytä suhtautua tutkimuskohteena vakavasti.

Kun nämä nuoret tutkimussuunnat 1980-luvulta lähtien ryhtyivät yhä vakavammin haastamaan generativismia, alistettiin myös generativistien tutkimusaineistoa koskevat näkemykset kritiikille. Samaan aikaan käynnistyneen tietojenkäsittelyn vallankumouksen myötä mahdolliseksi tullut korpusten entistä tehokkaampi käyttö sopi hyvin yhteen uusien tutkimussuuntien tavoitteiden kanssa. Aidosta kielenkäytöstä tehdyt havainnot ovatkin asettaneet monenlaiset itse keksityillä lauseilla saadut tutkimustulokset kyseenalaisiksi. Kategoriset, muutaman laboratoriolauseen perusteella esitetyt väitteet vaikkapa jonkin rakenteen kielenmukaisuudesta tai -vastaisuudesta törmäävät aineiston monipuolisuuteen, vaihtelevuuteen, rikkauteen ja kieliopillisuuden jatkumoluonteeseen. Tätä moninaisuutta

vasten tutkijan itse sepittämät pelkistetyt, usein jäykän oloiset laboratoriolauseet tuntuvat keinotekoisilta ja fragmentinomaisilta. Transformaatio-teorian valtakauden kompetenssilähtöisyydestä heiluri näyttää – ainakin joissain tutkimussuuntauksissa – päätyneen toiseen ääriasentoon, kun johtavat tutkijat (ainakin Geeraerts 2006) lausuvat ääneen toivomuksen laboratoriolauseita käyttävän tutkimuksen lopullisesta väistymisestä.

Kirjoituksessani tarkastelen meneillään olevaa korpuspohjaisen ja introspektiolingvistiikan vastakkainasettelua kognitiivisen kielitieteen kentällä. Olen valinnut kumpaakin ajatussuuntaa edustamaan yhden tuoreen puheenvuoron. Korpuspohjaista, empiiristä kielentutkimusta edustaa Geeraerts (2006), joka esittää yksityiskohtaista kritiikkiä introspektiopohjaista tutkimusta vastaan. Introspektiolingvistiikkaa taas edustaa Talmy (2007). Käsittelem ensin metodologista vastakkainasettelua empiirisen ja introspektiopohjaisen (kielitajuun perustuvan) metodiikan välillä. Kirjoitukseni toinen pääteema on laboratoriolauseilla operoivaan lingvistiikkaan kohdistettu kritiikki ja toisalta ne argumentit, joilla laboratoriolauseita voidaan puolustaa. Johdatuksena asiaan käsittelem kuitenkin aluksi kompleksisten laboratoriolauseiden ongelmallisuutta Dabrowskan (1996) tutkimuksen pohjalta. Aineistopohjaisen fennistiikan näkökulmasta samaa ilmiökenttää käsittelee perusteellisesti Ojutkangas (tulossa).

2. Laboratoriolauseiden joutsenlaulu?

Etenkin formalistisen kielentutkimuksen keskeinen metodi on ollut testata kieliopillisten systeemien rajoja irrallisilla lause-esimerkeillä: millaisia ilmauksia kielessä voi muodostaa, millaisia ei. Kieliopillisen ja epäkieliopillisen tarkkojen rajojen hakeminen on väistämättä vienyt huomion rajatapauksiin, mm. kompleksisiin rakenteisiin, joissa esiintyy moninkertaisia upotuksia. Useat tutkimusaineistona käytetyt laboratoriolauseet ovat tästä syystä mutkikkaita ja marginaalisia – ilmauksia, joita ei normaalissa kielenkäytössä esiinny. Asiaa havainnollistavat Dabrowskan (1996) poimimat lauseet (1)–(6), jotka ovat peräisin formalistista lingvistiikkaa julkaisevan *Linguistic Inquiry* -aikakauslehden artikkeleista.

- (1) The manager knew that the fact that taking good care of herself was essential upset Alice.
- (2) That dog will be difficult to persuade the little girl to play with.

- (3) John thought that the fact that criticizing himself was hard surprised Mary.
- (4) John will be easy to get his wife to vouch for.
- (5) It was King Louis who I convinced that this slave might speak to.
- (6) Sandy will be easy to get the president to vote for.

Dabrowska (1996) halusi selvittää, miten kielitieteellistä koulutusta vailla olevat syntyperäiset englannin kielen puhujat ymmärtävät lauseet (1)–(6). Tehtävään valittiin koulutustaustaltaan erilaisia informanteja, jotka amma-teiltaan edustivat yliopiston opiskelijoita sekä henkilökuntaa siivoojista yliopistonlehtoreihin. Kukaan informanteista ei ollut lingvistiikan opiskelija eikä opettaja. Heidän tuli vastata sentyyppisiin kysymyksiin kuin „kuka lauseen kuvaamassa tilanteessa tekee mitä ja kenelle”. Tarkoitus oli näin selvittää, ymmärsivätkö informantit lauseen kieliopillisen rakenteen tarkoitettulla tavalla. Dabrowskan tutkimustulos oli varsin murskaava sellaisen lingvistiikan kannalta, joka pohjaa argumenttinsa lauseiden (1)–(6) varaan. Kyky ymmärtää tällaisia lauseita riippui suuresti informantin koulutustaustasta, vaikka generativistisen mallin mukaan kielikompe- tenssin pitäisi olla puhujille yhteinen. Toiseksi lauseiden ymmärtäminen vaati myös akateemisen tutkijakoulutuksen saaneilta informanteilta suurta ponnistelua, eikä suinkaan sujunut automaattisesti ja tiedostamattomasti, kuten generativistisen näkemyksen mukaan tulisi.

Tulos todistaa Dabrowskan mielestä ennen kaikkea sen, ettei informan- teilla ollut kognitiivisia rutiineja tämääntyyppisten lauseiden tulkittamiseen. Tämä puolestaan johtuu ainakin osaksi siitä, ettei esimerkkien (1)–(6) kaltaisia lauseita esiinny todellisessa kielenkäytössä. Lisäksi Dabrowska katsoo tutkimuksensa osoittaneen, että lauseiden tulkinta ei pohjautunut ainoastaan niiden kieliopilliseen rakenteeseen, vaan informantit käyttivät tulkinnassa apunaan myös semanttisia ja pragmaattisia seikkoja. Esimer- kiksi lauseessa 6 kieliopillisen rakenteen mukainen tulkinta olisi se, jossa äänestämisen suorittaa presidentti ja se, jota äänestetään, on Sandy. Kun pragmaattiset seikat (maailmantieto) taas puhuvat sellaisen tulkinnan puolesta, jossa äänestämällä valitaan juuri presidentti, olivat useiden informanttien vastaukset ristiriidassa lauseen kieliopillisen rakenteen antaman, periaatteessa yksiselitteisen informaation kanssa.

Dabrowskan tutkimat esimerkit kertovat havainnollisesti, millaisia ongelmia laboratoriolauseiden käyttöön voi liittyä. Kun kielentutkija

venyttää kielisysteemiä ja samalla kielitajuaan äärimmilleen todistellakseen teorian kannalta kiinnostavan mutta kielen kannalta marginaalisen ilmauksen kielenmukaisuutta, on vaarana päätyä lauseisiin, jollaisia kukaan ei todellisuudessa käytä, joita useimmat puhujat eivät edes ymmärrä tai joita he ymmärtävät vain vaivoin ja joiden kielenmukaisuus on vähintäänkin kyseenalaista. Juuri tämäntapaisilla lauseilla operointi heikentäne monien tutkijoiden luottamusta itse tuotettujen esimerkkien luotettavuuteen ylipäätään.

3. Korpuspohjaisuus ja empiirisuus

Kognitiivisen kielitieteen piirissä keskustelu aineistopohjaisen ja itse tuotettuja lauseita käyttävän tutkimuksen heikkouksista ja vahvuuksista on vellonut ainakin 1990-luvulta. Korpuspohjaisen, itseään empiiriseksi kutsuvan tutkimussuunnan näkyvimmäksi puolestapuhujaksi on ryhtynyt Dirk Geeraerts (mm. 1999, 2006), joka on laajasti argumentoinut sen puolesta, että kognitiivista kielitutkimusta tulisi kehittää yhä enemmän empirian suuntaan. Introspektiopohjaisen, itse tuotetuilla esimerkkilauseilla operoivan suuntauksen puolustajaksi taas on viime aikoina ryhtynyt Leonard Talmy. Krakovassa vuonna 2007 järjestetyssä kymmenennessä kognitiivisen kielitieteen maailmankonferenssissa (ICLC) pitämässään plenum-esitelmässä Talmy (2007) esitteli laajasti introspektiometodin vahvuuksia mutta arvioi myös kriittisesti sen heikkouksia. Talmy korosti mm. sitä, että introspektio on väistämätön osa kaikkea kielitutkimusta, joka tarkastelee merkitystä, sillä merkitykseen tutkija pääsee käsiksi ainoastaan kielitajunsa kautta.

Keskustelun yksi ongelma näyttää olevan, että siinä menevät päällekkäin toisaalta tieteenfilosofinen kysymys kielitieteen ja sen eri tutkimus-suuntien empiirisyydestä ja toisaalta kysymys tutkimuksessa käytettävästä aineistosta, korpuksista tai laboratoriolauseista. Korpustutkimuksen puolestapuhuja Geeraerts (2006) yhdistää nähdäkseni melko huolettomasti korpusten ja erilaisten (psykolingvististen) testien käytön tutkimuksen empiirisyyteen ja korostaa samalla, ettei introspektioon pohjautuva lingvistiikka ole empiiristä. Geeraerts toisaalta myöntää, ettei pelkkä korpusaineiston käyttö vielä tee tutkimuksesta empiiristä, sillä korpuksista otettuja esimerkkejä voidaan käyttää myös klassiseen tapaan pelkkänä esimerkkiaineistona sen sijaan, että jo tutkimuskysymykset asetettaisiin niin,

että niiden avulla voidaan empiirisesti testata hypoteeseja korpusta vasten. Omassa introspektiolingvistiikkaa puolustavassa puheenvuorossaan Talmy (2007) taas ei suoraan kommentoi kysymystä kielitieteen empiirisyydestä. Asiaa on laajasti käsitelty etenkin Esa Itkonen (yhteenvetona 2003), joka on useissa kirjoituksissaan korostanut kielitieteen, myös aineistoilla operoivan (kvalitatiivisen) tutkimuksen ei-empiiristä luonnetta ja argumentoinut sen näkemyksen puolesta, että kaikki tutkijan omaan kielitajuun perustuva lingvistinen tutkimus on luonteeltaan ei-empiiristä.

Geeraerts (2006) katsoo, että kognitiivisessa kielitieteessä on meneillään vallankumous, joka tulee vähitellen johtamaan empiirisen tutkimussuunnan voittoon ja kognitiivisen kielitieteen kehittymiseen todelliseksi empiiriseksi tieteksi. Kaikista lingvistiikan suuntauksista juuri kognitiivinen kielitiede sopii Geeraertsin mukaan parhaiten empiiristettäväksi, mikä johtuu kolmesta seikasta: 1) kognitiivinen kielitiede kytkeytyy osaksi ihmismieltä tutkivaa kognitiotiedettä; 2) kognitiivinen kielitiede katsoo kielen käyttöpohjaiseksi systeemiksi, joka elää ja muuttuu jatkuvasti käytön mukana; 3) kognitiivinen kielitiede korostaa kielen kontekstuaalisuutta eli sen yhteyttä kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Empiirisen tutkimuksen vastakohtaksi Geeraerts ottaa „perinteisen” tutkimuksen, jolla hän tarkoittaa lähinnä laboratoriolauseilla operoivaa introspektiolingvistiikkaa. Introspektiolingvistiikka on Geeraertsin mielestä kielenkäytöstä irrallista ja „subjektiivista”, millä hän näyttää tarkoittavan mielivaltaisuutta.

Tarkastelemalla kahden vuoden välein järjestettävien ICLC-konferenssien ohjelmia Geeraerts (2006) toteaa, että empiirisen tutkimuksen osuus kognitiivisessa kielitieteessä on kasvussa. Lähes puolet Soullissa vuonna 2005 pidetyn ICLC-konferenssin esitelmistä oli hänen mukaansa (otsikon ja abstraktin perusteella) joko korpuspohjaisia tai eksperimentaalisia. Tosin Geeraerts toteaa, että mainituista korpuksiin perustuvista tutkimuksista suurin osa käytti korpuksia perinteiseen tapaan, lähinnä havainnollistukseen, eikä siksi täytä empiirisen tutkimuksen kriteerejä. Varsinaista empiiristä kielentutkimusta Soulin konferenssin esitelmistä edusti siksi vain noin 10–15 prosenttia. Geeraerts valittelee määrän vähäisyyttä ja syyttää asiasta mm. sitä, että lingvistien peruskoulutukseen ei yleensä kuulu empiiristen menetelmien käytön opettelua. Lisäsyitä empiirisen tutkimuksen vähäisyyteen ovat hänen mukaansa sellaisten kognitiivisen kielitieteen johtavien (ja siten muiden esikuvana toimivien) tutkijoiden kuin Ronald W. Langackerin (1987, 1991), Leonard Talmyn (2000) ja George Lakoffin (1987) tapa

käyttää itse keksittyjä esimerkkilauseita, sekä se, että monet keskeiset ja tunnetuimmat kognitiivisen kielitieteen tutkimussuunnat (esimerkkinä mainitaan metaforateoria) ovat perinteiltään ei-empiirisiä. Geeraerts esittääkin haasteen: „The primary step will be for Cognitive Linguistics to make its mind up: in which direction is it going to develop?”.

Kuten edellä lainatuista kohdista käy ilmi, Geeraertsilla on selvä käsitys siitä, mikä on hyvää ja mikä huonoa (kognitiivista) lingvistiikkaa. Kuitenkin sellainen lähtökohta, jonka mukaan kognitiivinen kielitiede olisi niin yhtenäinen koulukunta, että sen voi odottaa kokonaisuutena „lähtevän liikkeelle” ja siirtyvän tietyn yhtenäisen metodiikan alle, on ongelmallinen. Kognitiivinen kielitiede tunnetaan koko ajan kasvavana ja puitteiltaan väljänä lingvistiikan suuntauksena, joka laajenee eri suuntiin niin metodien kuin tutkittavien aiheidenkin puolesta ja on siksi vähitellen kattamassa yhä suuremman osan koko kielitieteen kentästä. Alan monipuolistumisen ja kehittymisen kannalta eksperimentaalisten ja korpusmenetelmien mukaantulo on tietysti mitä ilahduttavinta. Vaatimus, jonka mukaan kaiken kognitiivisen kielitieteen olisi otettava lähtökohdakseen ns. empiirinen metodi, sulkisi kuitenkin sen piiristä pois monta hedelmällistä ja jo pitkät perinteet luonutta tutkimussuuntaa. Vaikka kognitiivinen kielitiede korostaakin kielen käytön asemaa ja koko kieliopin käyttöpohjaisuutta, sen juuret ovat syvällä introspektiolingvistiikassa. Kuten Geeraerts itsekin toteaa, juuri introspektiometodia ja laboratoriolauseita ovat käyttäneet alan ns. perustajaisät Langacker, Lakoff ja Talmy. Lienee kiistatonta, että sellaiset introspektiometodilla saavutetut tulokset kuin Langackerin kielioppiteoria, Lakoffin metaforateoria tai Talmyn kuvaukset kielessä vaikuttavista kognitiivisista systeemeistä ovat yhä kognitiivisen lingvistiikan kulmakiviä ja samalla sen korkeatasoisinta antia.

Kognitiivisen kielitieteen käsitystä kieliopin käyttöpohjaisuudesta ei nähdäkseni voi käyttää perusteluna empiirisyyksivaatimukselle aivan niin suoraan kuin Geeraerts tekee. Vaikka mm. Langacker (esim. 1991) korostaa kieliopin käyttöpohjaisuutta, hän ei esitä asiaa tutkimusaineiston valintaa tai tutkimusmenetelmää rajoittavana periaatteena. Päinvastoin: Langackerin omat keskeiset työt perustuvat yksinomaan laboratoriolauseisiin. Tätä kautta käyttöpohjaisuus voidaankin ymmärtää kielisysteemin ominaisuusluonnetta koskevana luonnehdintana, josta ei seuraa velvoitetta perustaa kaikki tutkimus todellista kielenkäyttöä edustaviin aineistoihin. Onhan myös kielentutkijan kielitaju, hänen sisäistämänsä käsitys äidinkielenä

kieliopista, syntynyt ja kehittynyt käyttöpohjaisesti eli vuorovaikutuksessa muiden puhujien kanssa, ja samalla tavoin sekin elää ja muuttuu jatkuvasti. Tätä käyttöpohjaisesti syntynyttä ja elävää systeemiä edustavat myös kielentutkijan kielitajunsa varassa muotoilemat lause-esimerkit.

Eniten voi nähdäkseni arvostella Geeraertsin implikoimaa näkemystä, jonka mukaan ns. empiirinen (korpuspohjainen tai eksperimentaalinen) kielentutkimus olisi lähtökohdiltaan jollain tavoin aidompaa tiedettä kuin introspektiolingvistiikka. Esa Itkonen (mm. 2003) on perustellut laajasti näkemystä, jonka mukaan kielitiede ei ole perusluonteeltaan empiiristä vaan normatiivista, sillä sen perimmäisenä tutkimuskohteena oleva kielioppi on puhujille yhteinen, kollektiivinen normijärjestelmä. Itkosen keskeinen sanoma on, että aineistolöydöstenkään avulla ei voida falsifioida normia, sillä aineistoa analysoidaan normin kautta. Konkreettisemmin: vaikka kielivirheitä esiintyisi aineistossa, ne eivät toimi vastaesimerkkinä normille eikä kielioppeja kirjoiteta niiden pohjalta. Tässä kielitiede eroaa aidosti empiirisistä luonnontieteistä, joissa vastaesimerkki kumoaa hypoteesin.

Kielisysteemin sosiaalinen perusluonne on argumentti, jota voi käyttää myös introspektiolingvistiikkaan kohdistetun subjektiivisuuskritiikin torjumiseksi. Kun syytös kohdistetaan laboratoriolauseiden mielivaltaisuu-teen, voi siihen vastata, että juuri kielisysteemin normiluonne pitää viime kädessä huolen siitä, että introspektiota ja itse keksittyjä lauseita käyttävä lingvisti ei voi esittää mielivaltaisia väitteitä kielisysteemistä (tai jos esittää, tiedeyhteisö ei niitä hyväksy). Laboratoriolauseet toimivat lingvistisen argumentaation pohjana niin kauan, kuin niiden hyväksyttävyydestä voidaan olla yhtä mieltä. Se, että esimerkkien (1)–(6) hyväksyttävyyys on kyseenalaista, kertoo vain siitä, että ne ovat *huonoja* laboratoriolauseita.

4. Introspektio lingvistin työkaluna

Klassista, tutkijan kielitajuun pohjautuvaa lingvistiikkaa on ryhtynyt puolustamaan kognitiivisen lingvistiikan tunnetuimpiin tutkijoihin lukeutuva Leonard Talmy (2005, 2007). Introspektion Talmy (2005) määrittelee tietoiseksi huomioksi, jonka kielenkäyttäjät kohdistaa kielenpiirteisiin sellaisina kuin ne ilmenevät hänen kognitiossaan. Introspektioilmiöiden yksityiskohtaisessa analyysissään Talmy (2007) lähtee siitä, että (äidin-)kieltä koskeva introspektio ei ole pelkästään lingvistiikan tutkimusmetodi vaan arkipäiväinen ja kaikille ihmisille yhteinen kyky, jota jokainen

harjoittaa jatkuvasti monella eri tasolla. Tätä kykyä lingvisti käyttää hyväkseen harjoittaessaan introspektiota. Talmy vertaa lingvistiä urheilijaan, joka on kehittänyt ja harjoittanut motorisia kykyjään paremmiksi kuin ne ihmisillä keskimäärin ovat. Introspektiota harjoittava lingvisti on vastaavalla tavalla kehittänyt kielitajuaan ja opetellut tarkastelemaan sen avulla kieltä tieteellisen täsmällisesti ja samalla tuomaan mahdollisimman paljon tiedostamatonta kielitietoa tietoiselle tasolle.

Talmyn mukaan introspektio toimii tietyillä kielen alueilla paremmin ja toisilla huonommin, ja eräät kielenilmiöt ovat käytännössä sen ulottu-mattomissa. Talmy erottaa toisistaan kielenkäyttötilanteessa tapahtuvan introspektion (*online introspection*) ja kielenkäytöstä irrallaan tapahtuvan introspektion (*offline introspection*). Näiden tehtävät eroavat toisistaan, ja niiden avulla voidaan myös tarkastella erilaisia kielenilmiöitä.

Offline-introspektiolle helposti avautuvia seikkoja ovat Talmyn mukaan esimerkiksi tietyn (leksikaalisen) ilmauksen merkitys, ilmauksen edustama rekisteri (*minä menen vs. mä meen*), sen tyyllinen sopivuus tiettyyn kontekstiin, kieliopillisuus tai kielenvastaisuus (*sinä menet vs. *sinä menen*), synonymia, samaan merkityskenttään kuuluminen (esim. työkalujen nimitykset) ja vastakkaismerkityksisyys (*matala – syvä*). Luettelosta voi huomata, että siihen kuuluu ennen kaikkea merkitykseen liittyviä kielenilmiöitä, Talmy (2005) korostaakin, että juuri merkityksen tutkimus on kielitieteen ala, jota ei voi harjoittaa käyttämättä introspektiota. Ilmiöinä, jotka avautuvat jossain määrin offline-introspektiolle, Talmy mainitsee kieliopillisten morfeemien merkitykset, sanaluokkajaon sekä ilmauksen muodon tai merkityksen salienssin. Huonosti tai ei ollenkaan offline-introspektion tavoitettavissa taas ovat mm. useiden kieliopillisten elementtien semanttiset komponentit (esim. englannin *across*), polyseemisen ilmauksen *kaikki* merkitykset, syntaktiset säännöt ja muodot ja vaikkapa sanat, joissa on tietty fonologinen piirre (esim. kolmantena ääntenä *r*).

Vastaavalla tavalla Talmy jaottelee tekijöitä, jotka avautuvat aidossa kielenkäyttötilanteessa tapahtuvan ns. online-introspektion avulla joko helposti, jossain määrin tai eivät ollenkaan. Helposti avautuvia ilmiöitä ovat mm. keskustelun aihepiiri, keskustelun koherenssin taso, puhujan parhaillaan ilmaisema käsitesisältö, (puhujan kannalta) sanottavan sisällön vielä ilmaisematta oleva osa, (puheenvuoroa suunnittelevan kannalta) sisältö, joka aiotaan ilmaista, (kuulijan kannalta) puhujan poikkeamat tyylistä ja hyvämuotoisuudesta sekä virheet ja takeltelu. Jossain määrin avau-

tuvia seikkoja ovat sellaiset paralingvistiset seikat kuin puheen korkeus, voimakkuus, nopeus ja (puhujan kannalta) poikkeamat, jotka mahtuvat käytössä olevan rekisterin sisälle. Seikkoja, jotka eivät lainkaan avaudu online-introspektiolle, ovat mm. käynnissä olevat, puheen tuottamiseen tai ymmärtämiseen liittyvät kognitiiviset prosessit.

Talmy luettelo on epäilemättä melko satunnaisen oloinen valikoima kieleen ja sen prosessointiin liittyviä ilmiöitä. Silti sen voi sanoa toimivan vakuuttavana todisteena kolmesta seikasta, nimittäin 1) että introspektio on arkipäiväinen kognitiivinen kyky, joka ilmenee kaikessa kielenkäytössä, 2) että on perusteltua erottaa toisistaan online- ja offline-introspektio ja 3) että kielessä on ilmiöitä, jotka introspektio tavoittaa helposti, ja ilmiöitä, joita se ei tavoita. Talmyn pohdinta on arvokasta siksi, että se on kunnianhimoinen yritys täsmentää introspektiolingvistiikan metodia tuomalla eksplisiittisesti ilmi introspektion eri puolet ja osoittamalla, millaisia alueita introspektion avulla ylipäättään voi tutkia.

Talmy (2007) kommentoi myös introspektiotutkimusta vastaan esitettyä kritiikkiä, jonka hän jakaa toisaalta *kontekstualismin* ja toisaalta *empirismin* lähtökohdista esitettyyn kritiikkiin. Kontekstualismikritiikin perusväite on, että kielellinen merkitys ilmenee ja on todella olemassa vain käynnissä olevassa diskurssissa. Näkemys haastaa erityisesti offline-introspektion ja haluaa kieltää kielentutkimuksessa kontekstittomien laboratoriolauseiden käytön. Talmy vastaa kontekstualismikritiikkiin sanomalla, että introspektio (sekä online- että offline-introspektio) on mukana kielen prosessoinnissa jatkuvasti, ja se on siksi “luonnollista, välttämätöntä ja funktionaalisesti mukautunutta”. Normaali diskurssi ja esimerkiksi kielen omaksuminen eivät onnistuisi ilman introspektiota. Myös offline-introspektio on Talmyn mukaan välttämätöntä ja luonnollista, esim. muisteltaessa käytyä keskustelua jälkeensä (mitä se sanoikaan?) tai suunniteltaessa tulevaa sanottavaa etukäteen.

Toinen Talmy mainitsema introspektiokritiikin lähde on ns. empirismikritiikki. Siihen kuuluu mm. ajatus, jonka mukaan introspektiota koskevat raportit ovat epäluotettavia, sillä ne vaihtelevat jo saman yksilön sisäisesti tilanteittain ja yksilöiden välillä erityisesti. Talmyn mukaan kuitenkin introspektiota koskevien raporttien sekä yksilön sisäinen että yksilöiden välinen konsistenssi riippuu nimenomaan siitä, onko tarkasteltava ilmiö helposti vai vaikeasti introspektion avulla avautuva. Informantit ovat varsin yhtä mieltä esimerkiksi ilmausten (perus)merkityksestä

ja kieliopillisuudesta (selvissä tapauksissa). Talmy korostaa myös, että introspektion tuloksen tajuaminen ja siitä raportoiminen ovat kaksi eri kognitiivista kykyä. Tutkimusmetodina introspektiota pystyy parhaiten käyttämään lingvisti, jolla molemmat kyvyt ovat hyvin kehittyneitä.

Empirismikritiikki on myös esittänyt, etteivät introspektion avulla saadut tulokset olisi falsifioitavissa eivätkä toistettavissa, mikä ei Talmyn mukaan pidä paikkaansa. Talmy huomauttaa, että introspektion tuloksia on voitu esim. tulkita väärin, ja kysymällä uudestaan ja eri puhujilta ilmauksen merkitystä tulos voidaan toistaa. Talmyn mukaan introspektio on ainoa keino tarkastella tiettyjä kielenpiirteitä, ennen kaikkea merkitykseen liittyviä. Empiristiseen kritiikkiin kuuluu myös väite introspektion subjektiivisuudesta. Tähän Talmy vastaa, että myös empiiriseen tarkasteluun liittyy subjektiivisia puolia kuten datan valinta, sen tarkastelu, tulosten arviointi ja teorianmuodostus.

5. Laboratoriolauseiden käyttö tutkimusaineistona

Introspektiolingvistiikan kritiikki kohdistuu erityisen terävänä ns. laboratoriolauseiden käyttöön. Geeraertsin (2006) lähtökohtana on, että laboratoriolauseita käyttävä tutkimus ei missään nimessä voi olla empiiristä, koska se perustuu puhtaasti tutkijan introspektioon. Geeraerts (2006) luettelee laboratoriolauseiden pääongelmia, joita ovat niiden subjektiivisuus, mielivaltaisuus, usein esiintyvä vaikeus ratkaista niiden kieliopillisuutta (vrt. esimerkkeihin 1–6) sekä irrallisuus aidosta kielenkäytöstä, joka nähdään käyttöpohjaisen kieliopin perustana ja siten ensisijaisena tutkimuskohteena.

Kritiikistä voi huomata, että se olettaa laboratoriolauseita käyttävän kielentutkimuksen tavoitteet enemmän tai vähemmän samoiksi kuin korpus tutkimuksen tavoitteet, nimittäin että päämääränä olisi kuvata kieltä *sellaisena kuin se esiintyy todellisessa käytössä*. Muuten olisi mahdotonta ymmärtää ainakaan sitä kritiikkiä, joka kohdistuu laboratoriolauseiden kontekstittomuuteen. Niillä siis *pitäisi* tämän ajattelun mukaan olla konteksti, mutta koska sellaista ei ole, laboratoriolauseet ovat kielentutkijalle vähintäänkin epäilyttävää aineistoa.

Laboratoriolauseilla operoivan introspektiotutkimuksen tavoite ei kuitenkaan ole, eikä sen tulisi yrittää olla, kielen todellisen käytön kuvaus. Sen tarkoitus on esittää tietoa kielisysteemistä, siitä, millaisia ilmauksia

kielen sääntöjen avulla on mahdollista muodostaa ja millaisia oppositi-
osuhteita ilmausten välillä vallitsee. Irrallinen laboratoriolause edustaa
kieltä nimenomaan *langue*- eikä *parole*-tasolla. Kontekstittomuudesta
lähtevä kritiikki näyttääkin edellyttävän sellaista kielinäkemyä, jonka
mukaan mitään käytön ulkopuolella olevaa abstraktia kielisysteemin tasoa
ei tulisi olettaa. Tällöin kieli ei siis olisi muuta kuin käyttöä. Tällaisessa
ajattelussa heiluri näyttää päätyneen toiseen ääriasentoonsa: kun 30 vuotta
sitten transformaatiokielioppi halusi keskittyä pelkästään kompetenssiin
ja väheksyi performanssin (kielen käytön) arvoa tutkimuskohteena, ovat
eräät empiristilingvistit nyt siirtyneet aivan vastakkaiselle kannalle, jossa
kielentutkimuksen kohteena nähdään pelkästään performanssi.

Osa laboratoriolauseita vastaan esitetystä kritiikistä on nähdäkseni
perusteltua, ja introspektiolingvistiikan on syytä ottaa se huomioon.
Laboratoriolauseita käyttävien tutkijoiden olisi aiheellista pohtia enemmän
metodinsa ongelmia ja tiedostaa sen rajoitukset. Juuri tästä syystä Talmyn
(2007) puheenvuoro on merkittävä avaus: se erittelee introspektiometodin
vahvuuksia ja heikkouksia yksityiskohtaisesti ja pohtii, mihin kaikkeen
metodia voi kielitieteessä käyttää. Laboratoriolauseilla operoivan tut-
kimuksen kiistatta epäonnistuneimpia puolia edustavat yritykset vetää
yksiselitteisiä rajoja mutkikkaiden mutta marginaalisesti hyväksyttävien
ja toisaalta epäkieliopillisen ilmausten väliin. Etenkin kielenvastaisiksi
väitettyjen ilmausten perusteella esitetyt argumentit ovat usein osoittautu-
neet kyseenalaisiksi. Ongelmana on, että kontekstiton laboratoriolause voi
tuntua kielitajun perusteella mahdottomalta mutta osoittautua luontevaksi
sopivan kontekstin ilmestyessä tai esim. muunneltaessa hieman lauseen
leksikaalista ainesta (huolimatta siitä, että hyväksyttävyyden „tulisi”
perustua vain rakenteeseen eikä leksikaaliseen sisältöön).

Mainitut ongelmat eivät nähdäkseni kuitenkaan kerro laboratoriolau-
seiden kelvottomuudesta tutkimusaineistoksi vaan pelkästään niiden vää-
rinkäytöstä. Laboratoriolauseiden käyttäminen kieliopillisuuden tarkkojen
rajojen hakemiseen on tutkimusta, johon laboratoriolauseet sopivat vain
varauksin. Kiistatta korrektiin ja kiistatta epäkorrektiin väliin jää yleensä
jatkumo epäselviä tapauksia, joista kielitaju ei anna selvää tulosta. Mitä
kompleksisemmasta ja marginaalisemmasta rakenteesta on kysymys, sitä
epävarmempia kieliopillisuusintuities ovat.

Toisaalta on syytä painottaa, ettei kysymys kieliopillisen ja epäkieli-
opillisen tarkasta rajasta selviä korpuslingvistiikankaan avulla. Korpushan

sisältää (satunnaisia kielivirheitä lukuun ottamatta) lähtökohtaisesti pelkkää kielenmukaista ainesta eikä rajatapauksia välttämättä ollenkaan. Jonkin ilmaustyypin puuttuminen korpuksista ei siten todista sen kielenvastaisuudesta vaan matalasta frekvenssistä. Ääritapauksessa kielenmukainen voi olla jopa ilmaus, jota ei todellisuudessa käytetä ollenkaan ja jota siksi ei esiinny laajassakaan korpuksessa. Esimerkiksi sopii Pentti Leinon (1991) käyttämä lause *Lähes koko elämänsä Pekka luki lehteä vuodessa viikon ajan tunnin päivässä*, jonka tarkoitus on demonstroida aspektuaalisen rajattuuden ja rajaamattomuuden kerroksittaisuutta. Lauseen ytimenä oleva SVO-rakenne *Pekka luki lehteä* on objektin sijansa perusteella aspektiltaan rajaamaton. Siihen liittyvä keston osma (*Pekka luki lehteä tunnin*) rajaa tilanteen. Tähän kokonaisuuteen kytkeytyvä inessiivimuotoinen, toistuvaa ajanjaksoa ilmaiseva adverbiaali *päivässä* taas tuo tilanteen korkeammalle iteratiiviselle tasolle, jossa se on rajaamaton (*Pekka luki lehteä tunnin päivässä*), osma *viikon ajan* rajaa jälleen (iteratiivisen) tilanteen, adverbiaali *vuodessa* avaa sen korkeammalla iteratiivisella tasolla (,kunakin vuonna’), ja viimein uloimmalla kehällä oleva osma *lähes koko elämänsä* tekee tilanteesta rajatun. Näin ollen lause merkitsee ,Melkein koko Pekan elämän ajan vallitsi tilanne, jossa kunakin vuonna oli yksi sellainen viikko, jonka aikana Pekka luki lehteä tunnin päivässä’. Lause on epäilemättä kompleksinen ja aivan varmasti sellainen, ettei sitä aidossa kielenkäytössä esiintyisi. Korpuksista tällaista lausetta olisi turha hakea. Kielitajun mukaan lause kuitenkin tuntuu hyväksyttävältä (vaikkakin sen tulkinta vaatii jonkin verran ponnistelua) ja täyttää mainiosti tehtävänsä rajattuuden ja rajaamattomuuden kerroksittaisuuden demonstraationa. Laboratoriolauseiden onnistuneinta käyttöä onkin juuri tämäntapainen tutkimus, jossa esitetään *myönteisiä* väitteitä kielisysteemistä ja siinä vallitsevista erilaisista suhteista.

Lopuksi on syytä pohtia sitä, saavutetaanko laboratoriolauseiden käytöllä jotain sellaista, mitä aitoa kielenkäyttöä edustavilla korpuksilla ei voitaisi saavuttaa. Onko toisin sanoen *syytä* käyttää tutkimusaineistona laboratoriolauseita, kun korpuksinkin nykyään ovat jokaisen tutkijan ulottuvilla? Nähdäkseni eräät sellaiset seikat, joista laboratoriolauseita käyttävää tutkimusta on arvosteltu, ovat itse asiassa sen vahvoja puolia. Laboratoriolauseiden etuna korpuslauseisiin nähden on ensinnäkin niiden (ihannetapauksessa) yksinkertainen ja pelkistetty rakenne, jonka avulla tarkasteltava kielenpiirre saadaan korostuneesti esiin. Niiden etuna on myös

niiden muunneltavuus, sillä niille voi vapaasti muodostaa minimipareja, joissa tutkija tiettyä tekijää vaihtelemalla pystyy eristämään juuri kyseisen tekijän tehtävän lauseen kieliopillisessa rakenteessa tai merkityksessä. Korpuksessa minimipareja ei ole, ja lisäksi konteksti vaikuttaa tulkintoihin korostaen ilmauksen tiettyjä piirteitä ja häivyttäen toisia. Korpuslauseiden avulla todennettu merkitysero on siksi käytännössä aina epämääräisempi ja kontekstisidonnaisempi kuin pelkistettyjen laboratoriolauseen avulla todennettu. Se, että myös korpuksesta poimitulle ilmaukselle *voi* muodostaa minimiparin, on tietysti toinen asia, sillä näin muodostettu minimipari on sekin jo laboratoriolause.

5. Päätelmiä

Edellä on käynyt ilmi, että introspektiolingvistin lähtökohdat ja tavoitteet ovat varsin toisenlaiset kuin korpusta käyttävän lingvistin, eikä introspektiolingvistiikan onnistuneisuutta siksi tulisi arvioida korpuslingvistiikan lähtökohdista. Korpusta käyttävä lingvisti haluaa perustapauksessa selvittää, miten tiettyä ilmausta käytetään aidossa kielenkäyttötilanteessa, ja käy tätä varten läpi aitoa kielenkäyttöä edustavia aineistoja, jotka voivat koostua puhutusta tai kirjoitetusta kielestä ja edelleen näiden kielimuotojen eri rekistereistä. Korpuksesta nousee usein esille paljon sellaista tietoa, jota tutkija ei ole osannut ennakoida ja jota laboratoriolauseita käyttävä introspektiotutkimus ei mitenkään voisi paljastaa (ks. Ojutkangas tulossa). Korpusta käyttävä lingvisti haluaa usein myös tarkastella ilmauksen kontekstuaalisia rajoituksia ja kytköksiä, sitä, millaisissa konteksteissa ilmaus tavallisesti esiintyy (kollokaatiot), millaisia seikkoja sillä erilaisissa konteksteissa ilmaistaan ja millaisia piirteitä konteksti siitä korostaa.

Introspektiolingvisti lähtee liikkeelle kielisysteemin sisäisestä kysymyksenasettelusta ja tuottaa äidinkielensä ilmauksia, jotka täyttävät tietyt ehdot. Hän muuntelee ilmauksia vapaasti (kielisysteemin rajoissa) nostakseen niistä esille merkityspiirteitä ja -oppositioita. Introspektiolingvisti on vahvimmillaan pohtiessaan vastauksia sentyyppiisiin kysymyksiin kuin "onko kielessä ilmausta, jossa esiintyisi piirre X (tai piirteiden X ja Y yhdistelmä)": keksiessään esimerkin hän tulee samalla jo osoittaneeksi, että sellainen on kielessä mahdollista muodostaa. Itse tuotettujen lauseiden avulla operoiva lingvisti on myös vahvoilla pohtiessaan kielellisiä

oppositioita minimipariasetelmien kautta: mitä ilmauksen merkitykselle tapahtuu, jos siinä elementin A sijasta onkin elementti B?

On valitettavaa, että introspektiolingvistiikkaa on niin paljon yritetty käyttää kielisysteemin äärimmäisten rajojen testaamiseen, johon se sopii vain varauksin. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa hyväksyttävyydeltään marginaalisten laboratoriolauseiden avulla on yritetty osoittaa, mikä kielessä on (periaatteessa) vielä mahdollista ja mikä ei. Tuloksena on ollut mutkikkaita, rakenteellisesti raskaita ja hyväksyttävyydeltään kyseenalaisia lausehivriöitä, joita edustavat Dabrowskan (1996) poimimat esimerkit (1)–(6). Tällaista introspektiolingvistiikkaa voi syystä arvoitella: miksi käyttää niin paljon energiaa marginaalisiin ilmauksiin, jotka saattavat ehkä olla kielisysteemin mukaisia mutta joiden hyväksyttävyyys on kyseenalainen? Meneekö teorian kehittäminen tällöin kielestä itsestään lähtevän ongelmanasettelun edelle? Voiko teoriaa testata tai sen pätevyydestä osoittaa oikeastaan mitään sellaisten lauseiden kuin (1)–(6) avulla? Kielisysteemin äärirajoja koettelevan introspektiolingvistiikan ongelmaksi eivät siten osoittautu ainoastaan heiveröisin perustein epäkieliopillisiksi leimatut lauseet vaan myös monet (marginaalisesti) hyväksyttävänä pidetyt lauseet.

Nähdäkseni Talmy (2007) on oikeassa katsoessaan, että introspektio on erottamattomampi osa sekä kielenkäyttöä että lingvistiikkaa kuin sen kriitikot haluavat myöntää. Kielellisen merkityksen tutkimus perustuu aina introspektion käyttöön, eikä se voi olla aidosti empiiristä tutkimusta, mikäli tällä ajatellaan tutkijasta riippumattomien ulkoisten tosiasioiden havainnointia. Korpusten lisääntynyt ja entistä systemaattisempi käyttö merkitsee lingvistiikalle edistysaskelta ja uusien mahdollisuuksien avautumista, mutta siitä ei seuraa lingvistiikan tieteenteoreettisen luonteen muutosta „empiiriseksi tieteeksi”. On hyviä perusteita katsoa Itkosen (2003) tavoin, etteivät väitteet empiirisyydestä tee oikeutta kielitieteen ominaisuuteelle (lukuun ottamatta sen eräitä alueita, kuten tilastollista ja kokeellista tutkimusta). Kielitiede tutkii luonteeltaan ennen kaikkea sosiaalista normijärjestelmää, jota koskeva tieto on puhujille yhteistä ja samalla jokaisen puhujan sisäistämää. Lisäksi puhujalla on tieto siitä, että sama systeemi ohjaa myös muiden kielenkäyttöä – juuri tämä yhteisyys on seikka, joka tekee kielestä toimivan viestintävälineen.

Lähteet

- Chomsky, Noam 1965.** Aspects of the theory of syntax. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Dabrowska, Ewa 1996.** The LAD goes to school. A cautionary tale for nativists. *Linguistics* 35, 735-766.
- Geeraerts, Dirk 1999.** Idealist and empiricist tendencies in Cognitive Linguistics. – Cognitive linguistics: foundations, scope, and methodology. Cognitive linguistics research. Vol. 15. Ed. by Theo Janssen, Gisela Redeker. Berlin: Mouton de Gruyter, 163–194.
- Geeraerts, Dirk 2006.** Methodology in Cognitive Linguistics. – Cognitive linguistics: current applications and future perspectives. Ed. by Gitte Kristiansen, Michel Achard, René Dirven, and Francisco J. Ruiz de Mendoza Ibáñez. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hakulinen, Auli, Fred Karlsson 1979.** Nykysuomen lauseoppia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen, Irja Alho 2004.** Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Itkonen, Esa 2003.** What is language? A study in the philosophy of linguistics. (= Turun yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 8.) Turku.
- Karlsson, Fred 1975.** Fennistiikan tieteenparadigmasta ja sen ohjausvaikutuksesta. – *Virittäjä* 79: 1, 179–193.
- Lakoff, George 1987.** Wome, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. 1987.** Foundations of cognitive grammar. Vol. 1: Theoretical prerequisites. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 1991.** Foundations of cognitive grammar. Vol. 2: Descriptive application. Stanford: Stanford University Press.
- Leino, Pentti 1991.** Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia. (= Suomi 160.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ojutkangas, Krista (tulossa).** Kielentutkijan mielikuvituksen puute eli mihin todelliseen kielenkäyttöön perustuvaa aineistoa tarvitaan. – *Virittäjä*.
- Penttilä, Aarni 1963.** Suomen kielioppi. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.
- Talmy, Leonard 2000.** Toward a cognitive semantics. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Talmy, Leonard 2005.** Foreword. – Methods in cognitive linguistics. Ed. by Monica Gonzalez-Marquez, Irene Mittelberg, Seana Coulson, Michael J. Spivey. Amsterdam: John Benjamins.
- Talmy, Leonard 2007.** Introspection as a methodology in cognitive linguistics. – The 10th International Cognitive Linguistics Conference. Krakow, Poland 15.–20.7.2007. (Plenaarettokanne.)

On the debate about introspection as a research method in cognitive linguistics

Tuomas Huumo

The article discusses an ongoing methodological debate concerning introspection and its use in cognitive linguistics. Introspection is a classical linguistic method where the linguist uses his/her native speaker intuition to make up examples and to give judgements concerning the grammaticality and meaning of linguistic expressions. This methodology is usually taken for granted in generative and other formalist schools of linguistics, which emphasize the distinction between an abstract linguistic system (considered the primary research object of linguistics) and concrete language usage (considered a secondary research object). Recently this view has been challenged by functional and cognitive linguists, who emphasize the central role of language use in the development of the linguistic system and also the usage-based nature of grammar. Within cognitive linguistics, corpus linguists like Dirk Geeraerts (1999, 2006) have challenged the classical methodology and argued that to develop into an „empirical science”, cognitive linguistics needs to give up the classical method altogether and to start using empirical methods only. On the other hand, Leonard Talmy (2007) has recently defended the introspective method and argued for its ubiquitous nature in the study of linguistic meaning. Talmy discusses the method in detail and evaluates its strong and weak sides. He also evaluates the degree of accessibility through introspection of many linguistic phenomena. The current author makes the point that introspective data based on fabricated examples should not be taken to represent language use but the linguistic system itself (de Saussure's *langue*). In spite of certain drawbacks that admittedly go with fabricated examples, such data has certain advantages over corpora. For instance, fabricated examples are structurally simple and context-free, and can be freely manipulated to form minimal pairs and to test the specific function and semantic contribution of a particular element for the whole expression. However, the present author is also skeptical towards the common (formalist) practice of using extremely complex and unnatural fabricated examples as the basis of linguistic argumentation.

Keywords: corpus research, empirical, introspection, cognitive linguistics

Tuomas Huumo
eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Tartu ülikool
Ülikooli 18
50090 Tartu
tuomas.huumo@ut.ee